UNIVERSAL LIBRARY
OU_204608
UNIVERSAL LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T81.6 K92M Accession No. T1867

Author కృష్ణారావు, వా.

Title మొగల లవరతలు. 1935

This book should be returned on or before the date last marked below.

మధురగీతికలు – ౧

మీఁగడతరకలు

సర్వస్వామ్యములు
కావ్యప్రణేతవి

ప్రకాశకుండు:

నాళము కృష్ణరావు

కావ్యవీథి

1	గృహము	1
2	అల్పజంతువులు	3
3	సూర్యుఁడు—మంచుబొట్టు	7
4	వాషింగుటన్	10
5	బాటసారులు—ఎలుగుగొడ్డు	13
6	బంగారుపండ్లు	16
7	పిసినివాఁడు—పసిఁడిమూట	19
8	పక్షి—వరిపొలము	22
9	వేఁటకాఁడు—రాబందు	25
10	కాఁపువాఁడు—బోదరాలు	28
11	రాజు—కాఁపువాఁడు	31
12	గురువు—శిష్యులు	34
13	ఈశ్వరుఁడు—శనైశ్చరుఁడు	36
14	సూరకవి—క్షత్రియుఁడు	38
15	సూరకవి—బంధువుఁడు	40
16	చంద్రోదయము	41
17	ఆఁబోతు	44

సుజనరంజనీ
ముద్రణాలయం
రాజమండ్రి

గృహము

జగములందును స్వీయ దేశంబు ప్రియము,
దానికన్న ప్రియతరంబు తనపురంబు,
అంతకంటెను ప్రియతమ మాత్మగృహము;
గృహముకంటెను సౌఖ్యంబు మహిని గలదె?

, తల్లి యైనను చేయంగ నొల్లనట్టి
సేవ లెల్లను సమకూర్పఁ జాలు నిల్లు'
అనెడి లోకోక్తి ధారుణి నమరెఁ గానఁ
గృహముకంటెను సౌఖ్యంబు మహిని గలదె?

, తనకు గ్రాసంబు లేకున్నఁ మనఁగవచ్చు
కాని వాసంబు లేకున్న గడపరాదు'
అనెడి లోకోక్తి ధారుణి నమరెఁ గాన,
గృహముకంటెను సౌఖ్యంబు మహిని గలదె?

అఖిలభోగభాగ్యంబుల కాకరంబు,
సకలకల్యాణముల కెల్ల జన్మభూమి,
భవ్యసుఖముల కెల్లను పట్టుకొమ్మ;
గృహముకంటెను సౌఖ్యంబు మహిని గలదె?

కామితంబుల నొసఁగూర్చు కల్పతరువు,
ఊర్జితం బగు శుభముల కునికిపట్టు,
పరమసంతోషముల కెల్ల పంటచేను;
గృహముకంటెను సౌఖ్యంబు మహిని గలదె?

అల్పజంతువులు

సమరతలమున నోడి రాకొమరుఁ డొకఁడు
అరులు చెలరేఁగ తన్ను వెన్నంటి తఱుమ,
వడిగఁ బరుగెత్తి యొక్క కారడవిఁ జేరి
వృక్షములచాయ నించుక విశ్రమించె.

బడలికలు వాయ నొక్కింత తడవ నతండు
నిద్రపో నెంచి చేలంబు నేలఁ బఱచ,
చీమలును సాలెపురుగులు చేరి, వాని
పాన్పుపైఁ బ్రాఁకి చీకాకుపఱచె మిగుల.

“మూర్ఖదైవము కటకటా! ఏల కూర్చె
క్షుద్రజంతుల మనుజుల నిట్లు చెఱుప ?
శత్రువులబాధ నెట్టులైన సైపవచ్చు,
వీనిబాధల సైప నెవ్వానివశము ?”

అనుచు నీరీతిఁ దలపోసి యాతఁ డెట్లొ
తుదకు నిదురించె; వానిని వెదకికొనుచు
వచ్చి నిలిచె తటాలున వైరివీరుఁ
డొక్కరుఁడు వాఁడు నిద్రించుచున్నయెడకు

ఏమిచిత్రమొ- అంతలో చీమ యొకటి
కఱచె రాజకుమారుని కరతలంబు;
ఉలికిపడి లేచి యాతండు తెలివి నొంది
కాంచె వెసఁ దన్ను జంప నుంకించు వైరి.

కని, జరీలున నొఱనుండి కత్తి దూసి
ఒక్క వ్రేటున పగతుని నుక్కడంచి
కడమశత్రులు తనపైని పడకమున్నె
గంతుగొని దాఁగె నాచెంత గహ్వరమున.

తరణి గ్రుంకెడె; నంత శాత్రవులు రాత్రి
రాకుమారుని కనుఁగొనఁ లేక విసిగి,
ఉదయమున లేచి యటునిటు వెదకి వెదకి
చేరి నిలిచిరి గహ్వరద్వారముకడ.

“ సందియం బేల ? ఈగుహాయందె యతఁడు
జొచ్చి తలదాఁచుకొని యుండవచ్చు నిజము ”
అనుచు వచియించె నొక్కఁడు; “అట్లు కాదు
ఇందు లేఁ డని నే వచియింపఁ గలను.

సఖుఁడ ! అల్లదె చూడుమా సాలెగూఁడు
అల్లిబిల్లిగ ద్వారంబు నల్లికొనియె;
వచ్చి రాకొమరుం డిందుఁ జొచ్చెనేని
చెక్కుచెదరక నిలుచునే చెలఁదిగూఁడు ?”

అనుచు నీరీతి రెండవయతఁడు పలికె;
“ సర్పములు క్రూరమృగములు సంచరించు
నిందు జొర నేల ? చావంగ నేల ?” యంచు
వారు వెడలిరి వచ్చినదారిఁ బట్టి.

‘ బ్రతుకు జీవుఁడ ’ యంచు నీవలికి వచ్చి,
రాజసుతుఁ డంత తనయంతరంగమందు
నిట్లు తలపోసె ‘అక్కటా ! యింతదనుక
అల్పజంతువులను నింద సల్పినాఁడ.

చిన్నజంతుల నేల సృష్టించె నంచు
నోరికొలఁదిని దైవంబు దూఱియుంటి,
చీమచెలఁదుల సాయంబుచేతఁ గాదె
నిలిపె దైవంబు నాప్రాణములను నేఁడు.

మార్గస్థుఁడు—మఱ్ఱిచెట్టు

మిటమిటని కాయు నెండకు కటకటఁబడి
తెరువరి యొకండు బడలిక తీర్చికొనఁగ
మార్గమున నున్న యొక పెద్దమఱ్ఱిచెట్టు
నీడఁ జని, మేను వాలిచె నేలమీఁద.

నిదుర పట్టక అటునిటు కదలియాడి,
అల్లిబిల్లిగ నేలపై నల్లికొనిన
పండుతో నున్న గుమ్మడిపాదు జూచి,
ఇట్టు తలపోసె నాతండు హృదయమందు.

"చేవ చాలని గుమ్మడితీఁగయందు
బానలంతేసి కాయలఁ బాదుకొలిపి,
విన్ను నంటెడు పెనుమఱ్ఱివృక్షమునకు
చిట్టికాయల నమరించె సృష్టికర్త.

‘ ఔర ! సర్వజ్ఞుఁ డని చెప్పఁబడెడి వాని
బ్రహ్మ యొనరించు సృష్టిజాలమ్మునందు
అకటవికటము కానట్టి దొకటి కలదె ?
బుద్ధి వెడతలఁ బుట్టెఁ బో వృద్ధుఁ డగుట.

‘ అట్టు లౌ నొక సర్వరి యయ్యె నేని
పెద్దచెట్టున కనువైన పెద్దపండ్లు
చిన్నచెట్టున కనువైన చిన్నపండ్లు
కూర్ప నగుఁ గాని, ఈతాఱుమార్పు లేల ?’

అనుచు నీరీతి తలపోసికొనుచు నంత
కొంతసేపటి కాతండు కూర్కె నందె;
గాలి కిట్టట్టు కొమ్మలు కదలియాడ
మఱ్ఱికాయలు పడె వానిబుఱ్ఱపైని.

వృద్ధజాలి లేచి తనతల తడవికొనుచు
‘ అయయొ ! ఇవ్వియె పెద్దపం డ్లయ్యె నేని
బుఱ్ఱ మంచును నాతల బ్రద్ద లగుచు
యమునివాకిట ప్రాంతకా పగుదుఁ గాదె ?

'ఏల జగముల నెల్లఁ గల్పించినట్టి,
సృష్టికర్తకె యీరీతి చెట్ట నగుచు
పంగనామము పెట్టఁ గడంగినాఁడ;
ఎట్టిసాహసమున కొడిగట్టికొంటి ?

'అల్పబుద్ధిని నే నెక ? అఖిలసృష్టి
నెంచి సృజియించి పాలించి త్రుంచునట్టి
అఖిలశక్తినియామకుఁ డాతఁ డేడ ?'
అనుచుఁ జింతించె నాతండు మనమునందు

పాంథుఁ డొక్కఁడు పట్టణపరిసరమున
హాయముపై నెక్కి యెచటికో అరుగుచుండె;
ఊరివెలుపల కొందఱు యుద్ధభటులు
త్రోయుచుండిరి బరువైన దూల మొకటి.

బలిమిమై వార లందఱు పట్టి పెనఁగి
అదిమి లాగిన దూలంబు కదల దయ్యె;
‘ పట్టుఁ, డెత్తుఁడు, నెట్టుఁడు, కట్టి లాగుఁ’
డంచు నొక్కఁడు వారి గద్దించుచుండె.

పథికుఁ డది చూచి వానితోఁ బలికె నిట్లు:
‘ అయ్యా ! ఇటు చేయుఁ డటు సేయుఁ డంచు నిల్చి
నుడువుకంటెను నీవును నడుముకట్టి
సాయ మొనరించి కార్యంబు చేయరాదె ?”

చుఱుకుచుఱుకున నాతండు చూచి అనియె:
" నన్ను కేవలసామాన్యనరునిరీతి
మాటలాడెదు తారతమ్యంబు లేక;
ఎవ్వ రనుకొంటి ? సేనానిఁ జుమ్మ యేను. "

" అహాహా ! మీరు లంతటి మహామహులటంచు
ఎఱుఁగ కాడితి, నను క్షమియింపుఁ డయ్య "
అనుచు తెరువరి మెల్లన హయము డిగ్గి
శక్తికొలఁదిని భటులకు సాయపడియె.

తోడనే నారు పధకుండు తోడుపడఁగ
ఎత్తి రవలీల దూలము న్వత్తుగాఁగ;
చెంత నిలుచుండె నడుమునఁ జేయివైచి
భూవరుం డన దళవాయి ఠీవి మెఱయ.

అంత తెరువరి నవ్వుచు నతని కనియె
" అన్న ! ఎప్పుడైన పని యున్న నన్ను పిలువుఁ;
డన్యుఁడను గాను, సర్వసైన్యాధిపతిని,
నన్ను పిలుతురు 'వాషింగ్టన్' నటంచు. "

అంత పడవాలు గ్రుక్కుమి క్కనఁగ లేక
చిత్తరువురీతి నిలఁబడె చేష్ట లుడిఁగి;
'సెల వ్రుసంగుఁడు పోయివచ్చెద' నటంచు
చనియె తెరువరి వేగ నశ్వంబు నెక్క.

బాటసారులు - ఎలుగుగొడ్డు

చిట్టిచీమయు దూరరాని దట్టమైన
దారుణం బగు నొక్క కాంతారమందు
రాత్రి వేళను భీముండు, రాముఁ డనెడు
పాంథు లిరువురు కాల్నడం బయనమైరి.

రాముఁ డొట్టుని వచియించె భీముతోడ:
" దారిలో నేది యైనను క్రూరమృగము
ఎదురుగా వచ్చి మనపైని గదిసె నేని,
ఏమి చేయుద ? " మనవుడు భీముఁ డనియె:

" ఏను నీచెంత నుండ నీ కేమిభయము ?
ఎన్నిగుండెలు గలవు నే నున్నచోట
ఘాతుకమృగంబు కదియంగ ? కదిసె నేని,
చించి చెండాడనే యుక్కుచేతులలోన ? "

ఆతఁ డి ట్లనియెనో లేదో- అంతలోనె,
ఎచటనుండియో యొక పెద్దయెలుఁగుగొడ్డు
గుఱ్ఱుగుఱ్ఱున సటలెత్తి ఘుర్ఘురించి
పరుగువాఱుచు నాచెంత కరుగుదెంచె.

జల్లుజల్లున నొడలెల్ల జలదరింప
తనదుమిత్రునిమాటయె తలఁపు గొనక,
పిక్కసత్తున చూపించి భీముఁ డంత
తరువుమీఁదికి గుప్పించె సరభసముగ.

ఏమి చేయంగఁ దోఁచక రాముఁ డంత
చాపకట్టుగ నేలపై సాగిలఁబడి
కాలుసేతుల నట్టిట్టు కదపకుండ
ఊర్పు బిగఁబట్టి చచ్చినయోజ నుండె.

అంత భల్లూక మాతనిచెంతఁ గదిసి
ముక్కు నోరును చెవులును మూరుకొనుచు
‘ చచ్చియున్నాఁడొ చివికిన శవ మి దేల ? ’
అనుచు నాతని విడనాడి యనలఁ జనియె.

కొంత సేపటికిని గుండె కుదుటఁబడఁగ
డిగ్గ రని చెట్టు పైనుండి డిగ్గ నుఱికి
భీముఁ డడిగెను "మిత్రుఁడా! ఏమి చెప్పె
తెలుపుమా నీదు చెవి చెంత ఎలుగుబంటి."

అనుడు రాముఁడు వానితో ననియె నిట్లు:
"మంచిమాటలు చెప్పి నమ్మంగఁ జేసి,
అవల మోస మొనర్చెడి స్వార్థపరుల
చెలిమి చేయంగవల దంచు చెప్పె నెలుఁగు."

బంగారుపండ్లు

అడవిదాపల నొకపూరిగుడిసెయందు
కాఁపురం బుండె ముదుసలికాఁపువాఁడు;
ఆతఁ డొకనాఁడు భూమిలో పాతుచుండె
చిన్నమామిడిటెంకల కొన్ని తెచ్చి.

వేఁటలాడఁగ నాదారివెంటఁ జనుచు,
తనదు పరివారజనులతో ననియె రాజు:
"కాంచితిరె మీర లీమూఁడుకాళ్ల ముసలి
చేయుచున్నట్టి చిత్రంపుచేఁత లార?

"వృద్ధుఁ డక్కట! ఎంతటి వెఱ్ఱివాఁడు?
విత్తుచున్నాఁడు మామిడివిత్తనముల,
చెట్లఫలముల తాను భక్షింపఁ దలఁచి;
ఎంతకాలము జీవింప నెంచినాఁడొ?

" కాటి కొక కాలు సాఁచియు కాపువాఁడు
ఉట్టికట్టుక కలకాల మూఁగులాడ
నెంచెఁ గాఁబోలు, లేకున్న నిట్టిపనికిఁ
బూని కాలంబు రిత్తఁగాఁ బుచ్చనేల ! "

నృపునిమాటల నాలించి వృద్ధుఁ డనియె:
" చెట్లఫలముల తిన నపేక్షించి కాదు,
మున్ను మన పెద్ద లందఱు చన్నరీతి
ఆచరించితి నంతియె అవనినాథ !

" వారు నాఁటిన వృక్షముల్ ఫలము లీన,
అనుభవించుట లే దొకో మనము నేఁడు !
అట్లె, మన మిప్డు నాఁటిన చెట్లఫలము
లనుభవింతురు గద ! మనతనయు లవల. "

అంత నారాజు ముసలివాఁ డాడినట్టి
పలుకులకు నాత్మ నెంతయు ప్రమద మంది,
గౌరవము మీఱ నాతని గారవించె
ఏడుబంగారుకాసుల నెలమి నొసఁగి.

అంత నవ్వుచు నావృద్ధుఁ డనియె "ఱేఁడ !
రిత్త కాలేదు నేఁడు నావిత్తనములు;
అహాహా ! నాఁటినతొలినాఁడె అక్కజముగ
ఏడుబంగారు ఫలముల నీనెఁ గాన.

పిసినివాఁడు - పసిఁడిమూట

ఊరివెలుపల, పాడుకోనేరుచెంత,
మనుజు లెవ్వరు మసలని మాఱుమూల,
గుట్టచాటున లోతైన గోయి త్రవ్వి
పసిఁడి దాఁచెను పిసినారిముసలి యొకఁడు.

ప్రతిదినంబును వృద్ధుండు పాతు త్రవ్వి
మురిసిపడుచుండు బంగారుముద్ద జూచి;
పొదలమాటున నది యెల్ల పొంచి చూచి
దొంగ యొక్కఁడు సర్వంబు దోచికొనియె.

మఱుదినంబున ముసలివాఁ డరుగుదెంచి
గోయి త్రవ్వఁగ బంగారు మాయ మయ్యె;
నెత్తి నోటను లబలబ మొత్తికొనుచు
గొల్లు మని యేడ్చి యతఁడు గగ్గోలువెట్టె.

అంత నాతనియఋపుల నాలకించి,
పరుగుపరుగున పొరుగువా రరుగుదెంచి
" ఏల యేడ్చెద వీలీల నేలఁ బొరలి ? "
అనుచు ప్రశ్నింప, నీరీతిఁ బనవె నతఁడు.

" ఏమి చెప్పుదు ? ముప్పదియేండ్లనుండి
కూడఁబెట్టిన ధన మెల్ల గోతిలోన
దాఁచియుంచితి, నెవ్వఁడో తస్కరుండు
పచ్చపైకంబు మునుముట్ట ముచ్చిలించె.

" అనుదినంబును నిచ్చటి కరుగుదెంచి
కాంచనంబును కాంక్షమై కాంచుచుందు;
ఏమి చేయుదు నక్కటా ! యింకమీఁద ? "
అంచు ముదుసలి కన్నీరు నించి చెప్పె.

అనుడు, నామాటలకు వార లనిరి యిట్లు
" పరుల కీయవు, కుడువవు, పైఁడి నీకు
ఏమిలాభంబు చేకూర్చె నింతదనుక ?
అకట ! ఉండిన నూడిన నొకటె కాదె.

“ ఇప్పుడైనను మించిన దేమి కలదు ?
పైఁడి గలచోట నొకపెద్దబండ పాతి
కాంచుచుండుము నిత్యంబు కాంక్ష దీఱ ”
అనుచు ముదుసలివగ్గుతో ననిరి వారు.

పక్షి - వరిపొలము

ఊరి వెలుపల, నొక సెలయేటి దరిని
పండఁబాఱిన పొలమందు, పక్షి యొకటి
గూటిలోఁ దాను పిల్లలు గూడిమాడి
కాపురము చేయుచుండె సౌఖ్యంబు మీఱ.

చంచువుల గింజ లిరికించికొంచు పక్షి
ప్రేమతో కందువులఁ దినిపించుచుండె;
అపుడె మొలచిన ఱెక్క లల్లార్చికొనుచు
కొదమపులుఁగులు కిలకిల కూయుచుండె.

అంత నచటికి పొలముకా పరుగుదెంచి,
తనదుపుత్రునితో నిట్టులనియె: " కుఱ్ఱ !
పండె పొల మెల్ల, నిఁక తడ వుండరాదు,
కాపు లందఱఁ బిలిపింతు రేపె కోయ. "

" అమ్మ ! వింటివె పొలముకా పన్నమాట ?
నిలువవచ్చునె మన మిందు నిముస మైన ?
ప్రొద్దుపుచ్చితి మిన్నాళ్లు ముదము మీఱ,
ఎందు బోవుదు మక్కటా ! ఇప్పు డింక ?"

అనుచు పిల్లలు వచియింప, అనియె తల్లి:
" ఇందె యుందము, అప్పుడే తొందరేల ?
రేపె జరుగవు కోతలు, కాఁపువాఁడు
ఒరులసాయ మపేక్షించియుండెఁ గాన."

కడచె కొన్నాళ్లు; మరల నా కాఁపువాఁడు
పొలమునకు వచ్చి వచియించె పుత్రుతోడ:
" ఒరులపైఁ బెట్టి మన మింక నుండఁ దగునె ?
నేఁడె కోతము స్వయముగ నీవు నేనె."

అంత పిల్లలతో నిట్టు లనియె తల్లి:
" గడియ యైనను మన మింక తడయరాదు;
పరులసాయంబు లేకయె స్వయముగానె
కార్య మొనరింప సమకట్టె కాఁపువాఁడు.

" రమ్య మగు నొక్కపద్మాకరంబుపొంత
గూఁడు కట్టితి నొక చెట్టుకొమ్మమీఁద;
హాయిగా నందు సకలసౌఖ్యములతోడ
నుంద మెప్పుడు నాముద్దుకందులార ! "

వేటకాఁడు - రాబందు

వేఁటకుక్కలు డేగలు వెంట రాఁగ,
వెడలె కానకు నొకనాఁడు వేఁటకాఁడు;
అంత నతఁ డేగనో లేదొ కొంతదవ్వు,
దారిలో నొక్క రాబందు తారసిల్లె.

" అయ్య! మృగయుఁడ! నీవు వేఁటాడునపుడు
నాదుబిడ్డలలో నీకు నేది యైన
కానిపించిన, చంపక కాతు ననుచు
అభయహస్త మొసంగుమా! " అనుచు వేఁడె.

అంత నాతఁడు పక్షితో ననియె నిట్లు:
" అట్టులే కాని, నీబిడ్డ లనుచు నేను
గుఱుతుపట్టుట యెట్లులో యెఱుఁగఁజాల
కాన చెప్పుమ యేదేని యానవాలు."

పక్కు మని నవ్వి యతనితో పక్కి యనియెః
" ఔర ! మృగయుఁడ ! యెంత మాటాడినావు ?
పులుఁగుజాతుల నిన్నాళ్లు మెలఁగుచుండి
అడిగెదవె నాదుబిడ్డల యానవాలు ?

" జగములందలి బహువిధఖగము లెల్ల
నాదుబిడ్డలతోడ సౌందర్యమందు
సాటివచ్చునె ? కాన నోవేఁటకాఁడ !
వాని నవలీల పోల్పఁగవచ్చు నీకు. "

పెక్కుమాట లిఁ కేల ! ఓపక్కిఱేఁడ !
వినుము చెప్పెద-నీబిడ్డ లనఁగ నేల ?
సుందరం బగు పక్షులజోలిఁ బోవ
నంచు నే నిడె బాస గావించువాఁడ. "

అనుచు వచియించి యాతఁడు వనములోని
కేగి, దిన మెల్ల పక్షుల నెన్నొ కూర్చి,
వాని నన్నిఁటి నొకత్రాట వరుసఁ గూర్చి
తరలి వచ్చుచునుండె నాదారివెంట.

ఎదురుగా వచ్చి రాపులుఁ గిట్టు లనియెః
" అపుర ! యెంతటి మోసకాఁడవుర నీవు ?
మంచిమాటల నన్ను నమ్మంగఁ బలికి
నాదుబిడ్డలఁ జంపంగ న్యాయ మగునె ? "

" నీదుబిడ్డలు లే వింద నిక్కముగను,
నేఁడు చంపిన పిట్టలన్నింటియందు
అంద మగు పిట్ట యొక్కటి యైన లేదు;
నీవె చూడుము నామాట నిజమొ, కాదొ ! "

" ఇంతమాత్రమె మూర్ఖుఁడా యెఱుఁగవైతి,
వవనియందలి సర్వవస్తువులలోన
తనదుబిడ్డలె యధిక సౌందర్యవంతు
లనుచు మనమునఁ దలఁపని జనని గలదె ? "

కాఁపువాఁడు - బోయీలు

కలఁ డొకానొక పురమున కాఁపువాఁడు;
వానియాఁబెయ్యి యొకనాఁడు పాఱిపోవ,
పల్లకీ మోయు చాకలివాండ్రఁ బిలిచి
వెదకి తెం డని వారికి ముదల వెట్టె.

"అందలము మోయుపని కాని, ఆవుదూడ
వెదకుపని మాది కా" దని బెదరు లేక
పొగరుఁబోతుతనంబున బోయ లంత
బదులు పల్కిరి యా కాఁపువానితోడ.

బోయ లాడినమాట కబ్బురము జెంది
'ఔర! వీరల కింతటి యాగడంబ?
మూర్ఖులగు వీరి కెట్టు లైన బుద్ధి సెప్పి
గర్వ మడఁచెదఁ గా' కంచు కాఁపువాఁడు.

" సరియె మంచిది, మీరలు సలుపరాని
పనుల నియమించి మిము శ్రమపఱుప నేల ?
నేనె స్వయముగ దూడను నెమకికొందు
కాన పల్లకి మోయుఁ " డం చానతిచ్చె.

ఇట్లు వచియించి, పల్లకి నెక్కె కాఁపు
దారుణం బగు నాఁటిమధ్యాహ్న వేళ
చౌటిపఱ్ఱల, పొలముల, తోట దొడ్ల,
సందుగొందులఁ ద్రిప్పించె నందలంబు.

మండుటెండల మలమల మాడి మాడి
వేసటంబడి బోయలు గాసినొంది
" అయ్య ! మే మింక నొకయడు గైన నకట
మోప లే " మని మొఱవెట్ట, కాఁపువాఁడు.

" అందలము మోయుపని మీది, ఆవుదూడ
రోయుపని నాది కావున బోయలార !
అందలము మీరు మోయుఁడి, ఆవుదూడ
వెదకికొందును నే " నని బదులు వలికె.

అంత బోయలు మాఱు మాటాడ లేక
వానిపదములపైఁ బడి దీను లగుచు
‘ మేము చేసినతప్పు క్షమింపుఁ ’ డనుచు
వేఁడి, వేగమె దూడను వెదుకఁ జనిరి.

రాజు - కాఁపువాఁడు

ఒక్కనాఁ డొకభూవరుఁ డుదయవేళ
హయముపై నెక్కి స్వారికి బయలువెడలె;
కోట దాఁటి యతం డట్లు కొలఁదిదూర
మేగుసరి కొకకాఁపువాఁ డెదురుపడియె.

ఏమిచిత్రమొ కాని- యానృపునిహయము
కాఁపువానిని దవ్వునఁ గాంచినంత
బెదరి యిట్టిట్టు గంతులువేసి తుదకు
నేలమీఁదికి భూవరుఁ గూలఁద్రోసె.

క్రిందఁ బడినను గాయంబు నొందకుండ
తోడనే లేచి యొడ లెల్లఁ దుడిచికొనుచు
హయముపై నెక్కి క్రమ్మర రయము మీఱ
కోటలోనికిఁ జనె ఱేఁడు కోప మడర.

చని పగలున సంతో నామనుజవిభుండు
కొలువుకూటమునం దొచ్చి తలవరులను
పిలిచి యాకాపువాని రప్పించి యటకు
కనుల నిప్పులు రాలంగ గనియె నిట్లు.

“ఓరి యమున వేచి యొవ్వరిపరిజనులను
గాంచకయె కొలువులో నీకాపువాని
మోము జూచితి, సంతట నేమి చెప్ప-
నేలపై నశ్వమున దూకి కూలినాండ.

ఇంక నీతనివదనంబు నెవ్వ రైన
గాంచిరేని సమాగంబు గలుగుం గాన
తోడనే పనికిరానిమును ప్రాంచివేయుం”
డంచు నానతియిచ్చె నా భూమిపాలుడు

తనకు రాబోవు మరణంబు తప్ప గనుచు
దిట్టతనమున నాకాపు తెంపు చేసి
హృదయమున నింపికేనియు బెదరుగొనక
పలికె నీరీతి గట్టిగా ప్రభునితోడ.

“ ప్రొద్దుననె లేచి నాపాడుమొగము మీరు
పావనం బగు తావకవదన మేను
నొక్కసారిగ నిరువుర మొకరి నొకరు
కాంచితిమి గాదె యెవ్వరిఁ గాంచకుండ.

నాదువదనంబు గాంచి భూనాధ ! మీరు
పుడమిపై నశ్వముననుండి పడితి రంతె;
కాని దేవరవదనంబు గాంచి నేను
మరణశిక్షకుఁ బాల్పడి మడియనుంటి.

కాన నెవ్వరివదనంబు హానికరమొ
అరసి లెస్సఁగ దేవర యానతిండు ”
అనుడు, సిగ్గున మాఱు మాటాడలేక
వెంటనే కాఁపువానిని విడిచె ఱేఁడు.

గురు - శిష్యులు

తెలివి మాలిన గురునొద్ద తెలివి లేని
శిష్యు లిరువురు పరిచర్య చేయుచుండి;
రొకదినంబున వారి నాయొజ్జ పిలిచి
పుచ్చె నడవికి సమిధలఁ దెచ్చిపెట్ట.

అడవిఁ జొచ్చినతోడనే హరిణ మొకటి
వారి కెదురుగఁ గనఁబడెఁ; వారు దాని
చూచి యెన్నఁడు నెఱుఁగని శంక లగుట
చర్చ గావించి రది యేమిజంతువొ యని.

‘ శంక యేటికి దీనికి చర్చ యేల ?
తెల్లముగ నది యేనుంగుపిల్ల గదర ’
‘ వ్యర్థముగ దీని కింకను వాద మేల ?
కుంజరము కాదు, సింగంపుగొదమ కాని. ’

'చాలు చాలును- నీ తెల్వి కాలిపోను-
కొమ్ము లేవిర సింగంపుగాదమ యైన ?'
'అంతు లేలర ? నీబుద్ధి సంత కేగ-
దానిమెడమీఁద జూ లేది యేనుఁగైన ?'

వారలీరీతి తమలోన వాదమాడి
గురువు నడిగి యథార్థంబు నెఱుఁగఁ గోరి
ఇరువురును రెండువైపుల తఱిమి తఱిమి
ఎట్టకేలకు దానిని పట్టుకొనిరి.

అంత నా లేడి నుత్తరీయమునఁ గట్టి
గురువుచెంతకుఁ గొనితెచ్చి కూలవైచి
'సింగమో యిది యేనుంగొ చెప్పుఁ' డంచు
నడుగ, వారికి గురు విట్టు లానతిచ్చె.

" పనికిమాలిన పరమనిర్భాగ్యులార !
సింగమును గాదు, మఱియు నేనుంగు గాదు;
శీఘ్రముగ పాఱవేయుఁ డాచెఱువులోన
ఎగిరితే కప్ప, మునిఁగినయెడల కాకి. "

T 1887

ఈశ్వరుఁడు - శనైశ్చరుఁడు

సిరులు చెలరంగ కైలాసశిఖరిమీఁద
ప్రమథగణములు సేవింప ప్రమద మలర
పార్వతీసహితుం డయి పరమశివుఁడు
నిండుకొలువును దీర్చి కూర్చుండియుండె.

అంత నచటికి శని వచ్చి, " పంత మొప్ప
నేను తలఁచితిఁ, యెట్టివాని నైన
కొండలము గూర్చి దైన్యంబు నొందఁ జేసి
పట్టి పీడింతుఁ గా " కని ప్రతిన వట్టె.

అతని ప్రజ్ఞఁ బరీక్షింప ననియె శివుఁడు:
" ఓయి నను గూడ దైన్యంబు నొందఁ జేయఁ
గలవె ? అటు లైన మాసంబు గడువు నిత్తు,
నే చూచెద చూపుమా నీదు మహిమ. "

వల్లె యని పల్కి శని యేగె నుల్లసమున;
ఈతఁ డెట్లు బాధించునో చూత మనుచు
దారుణాటవియం దొక్క మూఱుమూల
మడుపులో దాఁగె నభవుండు గడువుదాఁక.

అంత నీశుండు తనగిరి కరుగుదెంచి
శనిని బిలిపించి, “ ఓరి నీశపథ మేమి
యయ్యె ? న న్నేల పీడింప నైతి ? ” యనుచు
నడుగ, పక్కన నవ్వుచు ననియె నతఁడు.

“ విబుధు లెల్లరు సేవింప విభవ మొప్ప
వెండికొండపై రీవిఁ గూర్చుండు నీవు
అడవిలో నొక్క మడుఁగున నడఁగియుంట
నాదుమహిమంబు గాక యిం కేది గలదు ? ”

సూరకవి - క్షత్రియుడు

హస్తమున నొక్క తాటాకుపుస్తకంబు
దాల్చి చనుచుండె నొకకవితల్లజుండు;
వానిఁ బొడఁగని "యీవేళ వర్జ్య మెప్పు?"
డనుచు క్షత్రియుఁ డొక్కరుఁ డడిగె నతని.

అనుడు, వెఱఁగంది కవివర్యుఁ డనియె నిట్లు:
"కవివరుల గుండె లల్లాడ కవిత చెప్ప
పేరు గాంచిన అడిదము సూరకవిని,
తిథులు చెప్పఁగ నేను వైదికుఁడఁ గాను."

"భార మైనట్టి యొక పెద్దభారతంబు
వంటి గ్రంథము చేఁ దాల్చి, వర్జ్య మెపుడో
చెప్పలే నని నుడువుట సిగ్గు గాదె?"
అనుచు క్షత్రియుఁ డతని హాస్యంబు చేసె.

ఒకదినంబున క్షత్రియుఁ డుదయవేళ
ఖడ్గ మొక్కటి కరమున కరము మెఱయ,
వడి హుటాహుటినడలతో నడచుచుండ,
సూరకవి చూచి యాతనిఁ జేర నరిగి.

" ఓయి నా కీవు క్షౌరకర్మ చేయఁ గలవె ? "
అనుచు ప్రశ్నింప, క్షత్రియుఁ డలుక గదుర
" కనులు గానవ ? నీ కింత కావరంబె !
మూఢుఁడా ! నేను మంగలివాఁడ నఁటర ? "

అంచు గద్దింప, చాలు, శాంతించు మయ్య!
ఇంత పొడవైన కత్తి నీచెంత నుండ
ఔర ! క్షురకర్మ నైన చేయంగ లేవె ?
అనుచు నెంచితి " నని కవి యపహసించె.

సూరకవి - బంధువుడు

తన్ను కుక్కలు వెన్నంటి తఱుమ తఱుమ,
సూరకవి యొక్కదినమున పాఱిపోయి
ఎట్లొ తప్పించుకొనివచ్చి తుట్టతుదకు
జొచ్చె నొకయిల్లు నిట్టూర్పు పుచ్చికొనుచు.

వాని నెటులైన నవమానపఱుప నెంచి
బందుగుఁ డొకండు దొరకెఁ గా సందటంచు
" బావ ! ఇది యేమి ? గాఁడిదవలెను బెదరి
పరుగువాఱితి " వని వాని పరిహసించె.

" శ్వానభయమున పరుగెత్తి వచ్చినాఁడ
శీఘ్రముగ నింక మందలోఁ జేరుకొంటి,
కాన నిప్పుడు ధైర్యంబు కలిగె " నంచు
బదులు పలికెను కవి యంత బందుగునకు.

చంద్రోదయము

అంబరం బను కమలాకరంబునందు
కైరవంబుల కైవడి తార లలర,
అందు విహరించు కొదమరాయంచ యనఁగ
నిండుచంద్రుఁడు కన్నులపండు వయ్యె.

పొంచి తెర వెన్క దాఁగి దోబూచులాడు
ముద్దు గులికెడు పసిపాపమొగము ప్రోలె,
కారుమబ్బులసందునఁ గాన నగుచు
ఇందుబింబము లోచనానంద మయ్యె.

అంబరం బను నీలిపళ్లెంబునందు
అక్షతలు ప్రోలె నక్షత్రకాళి మెఱయ,
తేజరిల్లెడు కపురంపుదీప మనఁగ
నిండుచంద్రుఁడు కన్నులపండు వయ్యె.

పానవట్టము తూరుపుపర్వతంబు,
దీపికారాజి తారలు, ధూప మిరులు
గా వెలుంగఁగ, స్ఫటికలింగంబో యనఁగ
నిండుచంద్రుఁడు కన్నులపండు వయ్యె.

చిమ్మచీకటికుప్పల చెత్తమీఁద
బగ్గుబగ్గున మండెడి యగ్గి వ్రాలె
ఉదయరాగంపుకాంతుల నుజ్వలించి
ఇందుబింబము లోచనానంద మయ్యె.

వెన్నెల యనంగ రాత్రి నా వెలయు తనదు
పత్నులిరువుర మెచ్చులఁ బడయఁ గోరి
తెలుపు నలుపులు గలమేన నలరె ననఁగ
నిండుచంద్రుఁడు కన్నులపండు వయ్యె.

మెల్లమెల్లన చిఱుచేప లెల్ల మ్రింగి
పెద్దచేప క్రమంబుగ పెరిగినట్లు,
విన్నుకడలిని చుక్కలు సన్నగిల్ల
అంతకంతకు చందురుఁ డగ్గలించె.

తారలను ముత్తియంబుల నేరి తీయ
సమయునావికుఁ డాకాశజలధియందు
వెడలి చనుచున్న చక్కని పడవ యనఁగ
విదియచందురుఁ డందమై వెలయుచుండె.

నలువ మసినకు నభ మను పలకమీఁద
సుద్దచేఁ బట్టి వ్రాసిన సున్న లనఁగ
తారకారాజి యొప్పు, ‘అ’ కార మనఁగ
అర్ధచంద్రుఁడు మిసిమిమై నలరుచుండె.

నీలిగోళంబు రేకపైఁ దేలియాడ
కొందమజాబిల్లి రాజిల్లె చదలయందు,
పాలకడలిని తరిగొండ లీలఁ దాల్చు
ఆదికచ్ఛపమూర్తితో నవఘుళించి.

ఆఁబోతు

వెల్లయేనుంగుగున్న నా, విభవ మొప్ప
గోపురంబును బోలిన మూపురంబు
గలిగి, నగరవీధులవెంటఁ గదలియాడి,
ఒకరిజోలికిఁ బోవక, ఒకరిచేత
నదలుపులను బడక, యథేచ్ఛానురీతి
నిబ్బరంబుగ నట్టాడి, యుబ్బు మెఱయ
అంగడులను జొచ్చి, పురజను లాదరమున
తనివి తీఱఁగ బెట్టెడి ధాన్యములను
నోరినిండఁగ నిరికించి యారగించి,
కూర్మిమై వారు గంగడోల్ గోఁకుచుండ,
మోర సారించి యొయ్యారముగను నిలిచి,
కనుల నరమోడ్చి పరవశంబునను జొక్కి,
సెలవులను మూఁగు నడవియీఁగలు కలంగి
బెదర, నాఁబోతు గుఱకలు వెట్టుచుండె.